

NÁVRATY VO FYZIKÁLNO M POZNANÍ

VLADIMÍR HAVLÍK: Synergetika (návrat ke světu přírodních procesů.) Praha, FiÚ AV ČR 1995, 89 s.

Vzťah fyziky a filozofie je vďačným terénom, do ktorého radi zavítajú tak filozofi, ako aj fyzici. Konkrétna podoba výsledku tematizácie tohto vzťahu však závisí od miery erudovanosti v obidvoch odboroch. V tomto smere úšla knižka V. Havlíka splní očakávanie čitateľa. Havlík v šiestich kapitolách explikuje zásadný obrat v základoch fyzikálneho poznania, späť s predstavami o povahe priestoru a času, s posunom od fyziky bytia k fyzike diania a úlohu synergetiky. V prvej časti *Historickosť a fundamentálnosť fyzikálneho opisu* (s. 7-14) autor rozvíja úvahy o fundamentálnosti, univerzálnosti a zároveň historickosti fyzikálneho poznania. Fundovane zdôvodňuje prechod od fyziky orientovanej na opis procesuálnych stavov k fyzike zameranej na opis a vysvetlenie dynamiky diania. V druhej kapitole *Návrat fyziky* (s. 14-24) približuje čitateľovi Aristotelovu koncepciu prírodného súcna na pozadí jeho učenia o štyroch príčinách a jej význam pre procesuálne vystihovanie skutočnosti v dnešnej fyzike. Problematike inverzie času, asymetrie času, objasneniu Prigoginovho východiska, objasneniu funkcie pohybových zákonov v klasickej relativistickej a kvantovej mechanike je venovaná tretia kapitola *Fyzika bytia a fyzika diania – dynamika a synergetika* (s. 25-34). Explikáciu zmien základných pojmov dynamiky (hmotný bod a trajektória) a ich transformácii v relativistickej a kvantovomechanistickej interpretácii dynamiky, zmeny vo fyzikálnom chápaní pojmu sily v termodynamike disipatívnych štruktúr, samoorganizácii systému, explikácii stacionárnych stavov, bifurkácii a fluktuáciám, krízy substančného modelu *causa sui* ako výzvy na domyslenie nových konceptov a súvislostí medzi fyzikálnou a filozofickou interpretáciou (Hegelova analýza uzlového bodu miery) prináša štvrtá kapitola *Fyzika diania* (s. 35-58). V kapitole s názvom *Dynamika a termodynamika – trajektória a proces* (s. 59-77) sa analyzuje pomer medzi svetom dynamiky a svetom termodynamiky ako kľúčovou problémovou situáciou, kde fyzika musí opúšťať svoju vlastnú výskumnú oblasť a uvažovať o predpokladoch a východiskách fyzikálneho poznania. Havlík opisuje odlišnosti medzi mechanickým a termodynamickým stanoviskom a poukazuje na ich úskalia. Hlavný dôraz autor kladie na problematiku nevratnosti ako zásadnej charakteristiky, ktorá sa začína presadzovať vo fyzikálnych výpovediach. Interpretáciou situácie pozorovateľa vo fyzike sa zaoberá šiesta kapitola *Problém subjektu* (s. 78-86). V závere s názvom *Nový dialóg človeka s prírodou* (s. 87-89) sa stručne načrtáva nová aliancia medzi človekom a prírodou tak, ako sa odzrkadľuje v ontologizácii základných východísk prírodovedy.

Vzhľadom na príťažlivosť témy, jej filozofický dosah a význam, ako aj spôsob spracovania bez použitia náročného matematického aparátu možno knihu vrelo odporúčať nielen odborníkom, ale aj širšej verejnosti, ktorá sa zaujíma o výsledky prírodovedného poznania, v ktorom fyzike prislúcha výsadné postavenie.

Tatiana Sedová

PhDr. Tatiana Sedová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

FILOZOFICKÉ REFLEXIE SLOVANSKEJ MYTOLÓGIE

RUDOLF DUPKALA, *Slovanská mytológia*. Metodické centrum Prešov 1995, 56 s.

„To, čo dosavád' o mythologii slovanskej písané bolo, podstatu bohonauky staroslovánov nevysvetlilo. Práve v tom ale leží kľúč k filozofii predkresťanských Slovanov...“

Týmto mottom P. Z. Hostinského autor vyjadruje i hlavný zámer svojej práce *Slovanská mytológia*. Za pomoci interdisciplinárnych poznatkov (slovanskej histórie, archeológie, jazykovedy, etnografie, porovnávacej mytológie i filozofie) skúma slovanskú mytológiu ako jednu z najstarších foriem duchovnej kultúry Slovanov.

Práca je obsahovo členená na päť kapitol, úvod a záver. Názov prvej kapitoly *Názory na mýtus a vymedzenie pojmu Slovanská mytológia* nás uvádza do problematiky filozofických koncepcií mýtu a mytológie. (W. F. Otto, W. Schadewaldt, J. P. Vernant, E. Cassirer, C. Lévi-Strauss, J. Patočka a ďalší). Zároveň sa autor pokúša predstaviť slovanskú mytológiu ako najstarší produkt duchovno-praktickej aktivity starých Slovanov, ktorá implikuje svojráznu slovanskú teogóniu, kozmogóniu i koncepciu človeka. Ilustruje tým nielen určitú úroveň staroslovanského myslenia, vnímania „či vysvetľovania si sveta, ale tiež osobitný spôsob konania podmienený pohanskými praktikami“ (s. 12).

Na základe dostupných historických prameňov (pamiatok) a ich súčasných interpretácií, ako aj za pomoci filozofických a literárnych fikcií sa autor pokúsil rekonštruovať myšlienkový svet starých Slovanov a načrtnúť eventuálnu podobu ich pôvodných predstáv o bohoch i ľuďoch, o vzniku človeka i sveta.

V druhej a tretej kapitole (*Slovanská „teogónia“ alebo rodokmeň slovanských bohov; Slovanský „panteón“ alebo hierarchické usporiadanie slovanských bohov*) R. Dupkala vychádza z problematiky tzv. „mytologického polyteizmu“, pričom sa metodologicky opiera predovšetkým o Schellingov *Úvod do filozofie mytológie*, z ktorého vyplýva, že